

Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde

AHOL AZ ÉG ÉS A FÖLD TALÁLKOZIK

1. feladat

Alább Vörösmarty Mihály *Csongor és Tünde* című művével kapcsolatos kérdésekre adandó válaszokat találsz.

A)

a) Csongor első vándorútjáról ért haza. Most csalódott, mert bár az egész világot bejárta, nem találta meg azt, amit keresett. Pontosan nem tudni, mi az a dicső, az égi szép, ami után kutatott. Ezt még ő maga sem tudja. Vagyis a boldogság forrását kereste, de még nem találta meg azt a dolgot, ami ezt megadhatja az ember számára. Tündét megismerve realizálódik benne, hogy a boldogság Tündével, azaz a beteljesült szerelemmel egyenlő. Lelkében fájdalmas érzések kavarnak, elveszettnek érzi magát, s titokzatos vágy emészti egy magasabb rendű eszme után.

B)

a) A csodálatos almafát Tünde ültette. Erre utal a fa mesés tulajdonsága: aranyalmát hoz. A tündér célja az volt vele, hogy helyet teremtsen a földi kedvesével való találkozáshoz. Tünde ugyanis Tündérhon, az ég leánya, Csongor pedig a halandó ember megtestesítője. A fa a kettejük közötti kapcsolóelem. Erre utalnak a következő kifejezések: *„Csillag, gyöngy és földi ágból, / Három ellenző világból.”* A három ellenző világ a következő: a föld, ez a fa törzse; ég, ez a koronája és a föld alatti tartományok (egyres kultúrákban alvilág), ahova a gyökerek vezetnek. Erre való utalás a következő is: *„Földben állasz mély gyököddel, / Égbe nyúlsz magas fejeddel, / S rajtad csillagok teremnek.”* Az almafa miatt lehetséges, hogy az égi leány és földi szerelme találkozhatson. Ezt a következőkkel támaszthatjuk alá: *„Félig föld, félig dicső ég...”*

b) Az alábbi részletek utalnak a fa különleges eredetére, hogy Tünde ültette: *„Ösmeretlen kéz csodája”, „a kopár / Életet, fényt, gazdagságot, / S hintesz álmat a sovár...”*, *„Üdv gyönyör lesz szép gyümölcsöd”, „Szép fa, tündérméz csodája”*. Az is kiderül mindebből, hogy Csongor megéri a fában, illetve a tündérben rejlő boldogság lehetőségét.

C)

a) Az út az ókor óta az irodalom visszatérő motívuma. Homérosz *Odüsszeia* című eposzában központi toposz. A római Vergilius műveiben is szerepel hajóút. Mint toposz az életutat szimbolizálja. Úton lenni azt is jelentheti, hogy valaki végigmegy egy fejlődési szakaszon. Ezekben a jelentésekben maga az úton levés fontosabb, mint a megérkezés. A *Csongor és Tündében* Csongor vándorútja a boldogságkeresés szimbóluma. Helyét és ezzel együtt a boldogságát keresi a nagyvilágban, miközben számos akadályon kell keresztülmennie. Az akadályokat Mirigy, az ártó szándék görgeti elé. Ezt úgy is értelmezhetjük, hogy mielőtt elnyerné a boldogságot, ki kell érdemelnie, ahogy azt a mesékben is olvashatjuk. A hármas út különleges, a középső ága az igazi, de egyik ágról sem dönthető el biztosan, hogy az a középső. A boldogsághoz vezető út egyrészt bizonytalan, másrészt mindenki számára másik út vezet el odáig. A műben szereplő út még azért is különleges, mert az egész világra rálátni róla. A világ egészében kell megtalálni azt az egyetlen helyet, ami a miénk.

D)

a) Az emberi természet kettősségéről a szereplők közötti párhuzamok és ellentétek árulkodnak. Csongor földi király fia, halandó ember. Vele szemben Tünde égi lény, tündér. Neve is ezt fejezi ki. Vörösmarty a tündér szóból gyökelvonással hozta létre a Tünde nevet. A *Biblia* is azt sugallja, hogy az ember a föld porából és az isteni leheletből keletkezett. A fenti részletből az tűnik ki, hogy a szereplők más szempontok szerint is ellentétbe állíthatóak, ezt tükördramaturgiának nevezzük. Böske tenyeres-talpas asszonyosság, jókora lábnyomokat hagy maga után. Tünde légies alak, piciny lábnyomai is ezt jelzik. Egyikőjük a földhöz ragadtságot, a másik a fennköltséget sugallja. A kettő egyszerre jellemző az emberi nemre. Érdekes, hogy Vörösmarty tündérnevet is adott Böskének, ezzel a népies névvel nem követhette volna Tündét a Tündérhonba. A legnehezebb az Ilma név megtalálása volt a számára. Ez a kettősség Csongor és Balga között is megvan. Csongor magasabb rendű vágyakkal és életcélokkal rendelkezik. Erre utal az is, hogy a jóskútból egy tündéri alak emelkedik ki a számára, azaz tünékeny ideál. Balga viszont lebegő étkeket követ a kúttól hazáig, vagyis inkább az ösztöneinek élő embert szimbolizálja. Csongor nevének érdekessége, hogy a középkori eredetű és választékosnak számító Zongor névből származik. Ezt igyekezett a költő magyarosítani. Balga jelentése pedig balgatag, azaz együgyű. Balga és

Csongor kettőse emlékeztet Cervantes *Don Quijote* című művének két szereplőjére: a lovag Don Quijotéra és fegyverhordozójára, Sacho Panzára.

E)

a) A mirígy szó jelentése döghalál, régen a pestist jelölték vele. Ez is beszélő név, ahogy a Balga is. Nevéből következik, hogy csakis ártó jelleggel lehet jelen a műben. A gonosz megtestesítője, minden nemes törekvést igyekszik meggátolni. Tündénél, a jó szimbólumánál jóval aktívabb, ez utalhat arra, hogy a világban a jóság mindig veszélynek van kitéve. Mirígy így nem csupán mesebeli boszorka, hanem minden olyan negatív törekvés, ami az emberiség boldogságát akadályozza meg.

b) Mirígy segítségével az ördögfiak és Ledér sietnek. Vörösmarty eredetileg három vándor muzsikus cigányt akart szerepeltetni. Az ördögfiak nevei (Kurrah, Berreh, Duzzog) hangutánzó szavakból lettek. Kellemetlen hanghatáshoz kötődnek hozzájuk. Akár az ördögfiak, akár Mirígy ármánykodását nézzük, gyakran az átváltozást, vagyis a metamorfózist hívják segítségül. Például Mirígy kővé változik, a lánya rókává, Kurrah úgymond Balgává, Ledér pedig Tündévé igyekszik válni a tündérfürtök által. Mirígy kezében Ledér is eszköz. A ledér szó könnyűvérűt jelöl. Ha Mirígy Ledérral rút szerelemre kényszeríthetné Csongort, a férfi megutálná a szerelmet, és örökre elveszítené Tündét.

F)

a) Az Éj nagyasszonya az a szereplő, aki az összes többi fölött áll. Már a világ teremtése előtt is létezett, és a világ pusztulását követően is létező lesz. Nincs keletkezése, nincs vége. A végtelen idő- és tér univerzumával rokonítható. Ehhez képest minden kicsiny és tünékeny. Ezért beszél a nagyasszony az emberi lét végességéről. Az ember természetéről is szól. Az emberiség annak ellenére tör mulandósága ellen, hogy tudja, vállalkozása lehetetlen. Minden tetteivel azon van, hogy nyomot hagyjon maga után a világban. Így dacol a halállal, pedig a Földön hagyott jelei egyszer majd semmivé lesznek, ahogy önnön maga is.

G)

a) A költő Csongort újra a hármass út vidékére állítja. A mű során többször él a motívumismétléssel. Ezzel mondanivalóját kívánja hangsúlyozni. Jelen esetben azt, hogy Csongor az út során szerzett tapasztalatai által még sötétebb színben látja a világot, az ember életét. Úgy érzi, nincs semmi értelme. Még az ösztönök szintjén élő állatok életében is több értelmet talál. A hangyát és a csigát hozza példaként: haladásuk alig észlelhető, mégis célba érnek. Ehhez képest az ember otthontalan, reménytelen. Csongor kínzó vágyai a magasabb rendű élet után nem enyhültek. Most sem talált rá a dicsőre, az égi szépre. Az általa képviselt emberiség is így van ezzel: a boldogság forrását a földön túli világhoz kapcsolja. A földi létezésben a boldogság elérése lehetetlen.

H)

a) Újabb motívumismétlés történik, hogy az író megfogalmazhassa nézeteit. A mű elején a Fejedelem, a Kalmár (kereskedő) és a Tudós magabiztosan lépnek fel a hármass útra. Csongor akkor tőlük kérdezi, hogy merre van Tündérhon. A Fejedelmet viszont csak a hatalom, a Kalmárt a pénz érdekli. A Tudós pedig buta álmodozásnak tartja Tündérhont tudománya szemszögéből. Most újra látjuk őket, de valamennyien csalódtak: hatalmat, pénzt elveszítettek, a tudós pedig beleőrült tudományába. Valójában allegorikus figurák, vagyis jelképek: egy-egy életlehetőséget szimbolizálnak. Csongornak egy-egy lehetőséget kínálnak fel, hogy megtalálja a boldogságot. A mű zárlatából nézve azonban nyilvánvaló, hogy azt sem a hatalom, sem a pénz, sem a tudás nem biztosítja.

I)

a) Bár a két szerelmes egymásra talál a mű végén, ennek ellenére mégsem boldog a zárlat. Éjfél van. A történet egy kozmikussá növesztett napot mutatott be: éjfélről éjfélig. A sötétség, a hideg és a szomorúság nyugtalanítóvá teszik a befejezést. Vörösmarty arra kereste a választ, hogy mi az emberi boldogság forrása. Erre azt a választ adta, hogy a beteljesült szerelem. A tragikus felhangú befejezést tekintve valószínű, hogy mindez nem elegendő. A két ember magánéleti boldogsága csak a világ kirekesztésével (hisz a kert egy elzárt hely) jöhetett létre.

2. feladat

Alább a Csongor és Tünde színpadi történetével kapcsolatos kérdésekre adandó válaszokat találod.

A *Csongor és Tünde* filozofikusságánál fogva nehezebben illeszkedett be a magyar drámai hagyományokba. Először Egressy Gábor mutatott be belőle részleteket 1866-ban. Az egész művet először Paulay Ede a Nemzeti Színházban vitte színre 1879. december 1-jén Vörösmarty születésnapja alkalmából. A darab ekkortól nyert elismerést a befogadók körében. 1896-ból tévéfilmes feldolgozása is ismeretes. Zsurzs Éva rendezte, a szereplők között ott volt Gobbi Hilda és Pécsi Ildikó is.